

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ARDHI, MALIASILI NA UTALII

**TAARIFA KUHUSU UTEKELEZAJI WA BAJETI YA WIZARA YA
MALIASILI NA UTALII KWA MWAKA WA FEDHA 2021/2022
PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI YA WIZARA HIYO KWA
MWAKA WA FEDHA 2022/2023**

---

*[Imetolewa chini ya Kanuni ya 118 (9) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, Toleo la Juni 2020]*

Juni, 2022

YALIYOMO

YALIYOMO	i
ORODHA YA MAJEDWALI	ii
SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0 UTANGULIZI.....	1
1.1 Maelezo ya Awali.....	1
1.2 Msingi wa Uchambuzi wa Kamati	1
1.3 Mawanda ya Uchambuzi.....	2
SEHEMU YA PILI	3
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI.....	3
2.1 Ufafanuzi wa Jumla	3
2.2 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa mwaka wa Fedha 2021/2022	4
2.2.1 Ukusanyaji wa Maduhuli	5
2.2.2 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.....	8
2.2.3 Mpango wa Maendeleo wa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya Athari za UVIKO-19	13
2.2.4 Upatikanaji wa Fedha za Matumizi ya Kawaida	14
2.2.5 Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati	15
2.3 Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka 2022/2023	16
2.3.1 Makadirio ya Maduhuli	16
2.3.2 Uchambuzi wa Matumizi ya Kawaida.....	18
2.3.3 Makadirio ya Matumizi kwa Miradi ya Maendeleo.....	19
SEHEMU YA TATU	22
3.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI	22
SEHEMU YA NNE.....	28
4.0 HITIMISHO.....	28

ORODHA YA VIELELEZO

Kielelezo Na. 1: Fungu 69 - (Wizara) Makadirio na Makusanyo Halisi katika mwaka wa fedha, 2021/2022	6
Kielelezo Na. 2: Fungu 69 (Mashirika ya Wizara) Makadirio na Makusanyo Halisi katika mwaka wa Fedha,21/2022.	6
Kielelezo Na. 3: Fungu 69 - Upatikanaji wa Fedha kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida kwa mwaka 2021/2022	14
Kielelezo Na. 4: Fungu 69-Ulinganisho katika Makusanyo ya Maduhuli.....	17
Kielelezo Na. 5: Fungu 69 - Ulinganisho katika Makadirio ya fedha za Maendeleo	20

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Awali

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni 2020, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii kuhusu utekelezaji wa bajeti ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022, pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii ina sehemu kuu Nne (4). ambapo sehemu ya kwanza ni Utangulizi, sehemu ya pili ni Uchambuzi wa Kamati kuhusu Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 na uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023. Sehemu ya tatu ni Maoni na Ushauri wa Kamati na sehemu ya nne ni Hitimisho.

1.2 Msingi wa Uchambuzi wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 6(6) kikisomwa kwa pamoja na Kifungu cha 7(1) (b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, vinaipa Kamati jukumu la kufanya uchambuzi huu. Aidha, Kanuni ya 117(4) ya

Kanuni za Kudumu za Bunge imeweka masharti yaliyotaka Taarifa ya Utekelezaji na Makadirio ya Wizara hii kuchambuliwa na Kamati kabla ya kujadiliwa Bungeni. Naomba Bunge lijadili hoja ya Waziri wa Maliasili na Utalii kwa pamoja na Taarifa hii.

1.3 Mawanda ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, katika kusimamia masuala ya kibajeti, Kamati imechambua **Fungu 69** ambalo ni Wizara ya Maliasili na Utalii. Uchambuzi huu ulifanyika baada ya Kamati kufanya ziara za kujiridhisha na hali halisi ilivyo katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo chini ya fungu lililotajwa hapo juu.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI

2.1 Ufafanuzi wa Jumla

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa Bajeti na Makadirio ya Mapato na Matumizi yanaweka msingi wa ushauri wa Kamati kuhusu hoja hii ya Waziri wa Maliasili na Utalii. Uchambuzi ulijielekeza katika maeneo makuu mawii ambayo ni Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa mwaka wa fedha 2021/2022 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, Kamati inampongeza Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Mama Samia Suluhu Hassan kwa jitihada anazozifanya ambapo mheshimiwa Rais amekuwa akiitangaza Tanzania na vivutio vyake kupitia Filamu ya 'Royal Tour'. Filamu hii inaongeza na itaendelea kuongeza idadi ya watalii pamoja na kuitangaza nchi yetu kimataifa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuzingatia maoni ya Kamati kwa kuanza zoezi la kuwajengea miundombinu katika eneo la Handeni mkoani Tanga wananchi waliokubali kuhama kwa hiari katika eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ambapo sasa wananchi hawa watapata haki zao za msingi ikiwa ni

pamoja na haki ya kumiliki ardhi na kufanya shughuli zao za maendeleo.

Vilevile, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutumia vema forum ya Dubai Expro 2020 kutangaza (marketing) fursa mbalimbali za kiuwekezaji zinazopatikana Tanzania. Baada ya maonyesho, fursa hizo zimevuta wawekezaji katika Nyanja tofauti hasa utalii na mazao yake kuja kuwekeza nchini.

Mheshimiwa Spika, huu umekuwa ni ushauri wa Kamati wa muda mrefu kuhusu kutangaza utalii na utekelezaji wake unaonekana kuleta matunda yanayofurahiwa na karibu wananchi wote. Ni matumaini ya Kamati kuwa Serikali itayaendeleza kwa vitendo yanayofanywa na Mheshimiwa Rais kwa kuendelea kuutangaza utalii ndani na nje ya nchi ili kuongeza pato la nchi pamoja na kuboresha maisha yao.

2.2 Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa mwaka wa Fedha 2021/2022

Mheshimiwa Spika, uchambuzi ulifanyika ili kujenga msingi wa kufanya ulinganisho na makadirio kwa mwaka wa fedha 2022/2023. Maeneo yaliyochambuliwa ni ukusanyaji wa maduhuli, upatikanaji wa fedha za matumizi ya kugharamia miradi ya maendeleo na upatikanaji wa fedha kwa ajili ya matumizi ya kawaida kwa mwaka wa Fedha 2021/2022.

2.2.1 Ukusanyaji wa Maduhuli

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2021/2022 Idara za Wizara ya Maliasili na Utalii, pamoja na Taasisi na Mifuko iliyo chini ya Wizara hiyo ilitarajiwa kukusanya jumla ya **Shilingi 211,331,273,727** kupitia mfumo wa MNRT Portal. Hadi kufikia Februari, 2022, Wizara ilikuwa imekusanya **Shilingi 126,282,627,547**, sawa na **asilimia 60** ya malengo waliyojiwekea. Aidha, Mashirika ya Uhifadhi chini ya Wizara ambazo ni TANAPA, TAWA na NCAA yailitarajiwa kukusanya jumla ya **Shilingi 478,014,580,522** kutoka katika vyanzo mbalimbali vya hifadhi zetu. Hadi kufikia Februari, 2022 makusanyo yalikuwa **shilingi 222,829,133,431** sawa na **asilimia 47** ya malengo waliyojiwekea. Hili ni ongezeko la **asilimia 5** la makusanyo ikilinganishwa na Mwaka wa fedha uliopita katika kipindi kama hicho.

Mchanganuo wa makusanyo hayo unaonekana katika **Kielelezo Na.1 na Kielelezo Na.2**

Kielelezo Na. 1: Fungu 69 - (Wizara) Makadirio na Makusanyo Halisi katika mwaka wa fedha, 2021/2022

Idara	Makadirio 2021/2022 Tsh.	Kilichotakiwa Kukusanywa Feb, 2022 Tsh.	Kilichokusanywa Tsh.	kilichok usanywa %
Utawala na Rasilimali Watu, Utalii na Mfuko wa Taifa wa Mambo kale	22,657,242,000	15,089,723,172	5,841,822,173	25.8
Taasisi	181,051,970,727	120,580,612,504	116,147,261,118	64
Mifuko ya Uhifadhi TAFF na TWPF	7,622,061,000	5,076,292,626	4,293,544,256	56
Jumla	211,331,273,727	140,746,628,302	126,282,627,547	60

Chanzo: Randama za Fungu 69

Kielelezo Na. 2: Fungu 69(Mashirika ya Wizara) Makadirio na Makusanyo Halisi katika mwaka wa Fedha,21/2022.

Taasisi	Makadirio na Makusanyo hadi Februari, 2022)			
	Makadirio kwa Mwaka 2021/2022 Tsh.	Kiasi kilichotakiwa kukusanywa hadi Februari, 2022 Tsh.	Makusanyo hadi Februari, 2022 Tsh.	%
(i)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)
TANAPA	253,704,221,522	168,967,011,533	125,233,324,726	49
NCAA	162,663,179,000	108,333,677,214	63,442,273,994	39
TAWA	61,647,180,000	41,057,021,880	34,153,534,711	55
JUMLA	478,014,580,522	318,347,710,623	222,829,133,431	47

Chanzo: Randama za Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2021/2022

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi umeonesha kwamba: -

- a) Jumla ya makusanyo ya maduhuli kwa Wizara umefikia **asilimia 60** ya lengo hadi kufikia Februari, 2022 ikiwa ni ndani ya robo tatu ya muda wa utekelezaji wa majukumu;
- b) Mwenendo wa makusanyo ya Taasisi za Wizara ya Maliasili na Utalii umefikia **asilimia 47** ya lengo ndani ya robo tatu ya muda wa utekelezaji wa majukumu;
- c) Kwa makusanyo haya na kwa kipindi kilichobaki cha utekelezaji, ni vigumu kufikia malengo kwa kuwa tayari karibu asilimia 75 ya muda wa utekelezaji umeshapita;
- d) Makusanyo ya chini ya asilimia 60 ndani ya robo tatu ya muda ni nyuma ya malengo

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kuwa kiwango cha makusanyo kimepanda kwa **asilimia 5** ikilinganishwa na Mwaka uliopita 2020/2021, Kamati inaona kuwa mwenendo wa makusanyo kwa Taasisi na Mashirika haya hauridhishi kwa kuwa yalipaswa kuwa yamekusanya zaidi ya **asilimia 60** ya makadirio ndani ya robo tatu ya muda wa utekelezaji. Kamati inaona kuwa endapo utalii utapewa kipaumbele na kuboreshwa ipasavyo Wizara itaweza kukusanya zaidi na kuchangia vizuri kwenye pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla na kwa uchambuzi huu, ni dhahiri kuwa mwenendo wa makusanyo kwa Wizara na Taasisi zake sio mzuri na hautoi mwelekeo mzuri wa kufikia malengo yaliyokusudiwa.

2.2.2 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2021/2022, Wizara hii inatekeleza jumla ya miradi 7 ya Fungu 69 pamoja na miradi inayotekelezwa na taasisi za TANAPA, TAWA na NCAA. Jumla ya bajeti iliyoidhinishwa kwa ajili ya kugharamiwa miradi hiyo ni **Shilingi 152,772,880,000** sawa na asilimia 27 ya Bajeti yote ya Wizara, ambapo **Shilingi 113,893,184,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 38,879,696.000** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya kuzingatia masharti ya Kanuni ya 117(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilitembelea miradi (4) ya Wizara katika mikoa ya Dodoma, Mwanza na Mara kama ifuatavyo: -

(a) Mradi Na.4650: Kuongeza Thamani ya Mazao ya Misititu (Forestry and Value Chain Development Programme (FORVAC))

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Mradi huu unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Tanzania na Serikali ya Ufini (Finland). Mradi huu ulikusudiwa kutekelezwa kwa kipindi cha miaka

minne (2018-2022) ambapo unatarajiwa kutumia Jumla ya **Shilingi 25,000,000,000**. Lengo ilikuwa ni kuongeza faida za kiuchumi, kijamii na kimazingira zinazotokana na misitu ya asili na kupunguza uharibifu wa misitu. Kamati ilipata fursa ya kukagua utekelezaji wa mradi huu katika Msitu wa Asili uliopo **Mpwapwa** katika vijiji sita vya Ikuyu, Chiseyi, Chitemo, Lufusi, Nduga na Lwihomelo. Kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 mradi huu ulitengewa kiasi cha **Shilingi 208,765,829**. Hadi kufikia Februari 2022, kiasi cha **Shilingi 178,889,300** sawa na **asilimia 86** ya fedha za mradi kilipokelewa na kutumika katika utekelezaji wa mradi huu.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na tija ya mradi katika eneo la Mpwapwa kwa kuwa bado haujainufaisha jamii kiuchumi kama ilivyo katika maeneo mengine ambapo mradi huu unatekelezwa. Aidha, jamii haina uelewa kuhusu uwepo wa mradi huu lakini pia miundombinu mibovu ya barabara kwenye maeneo ya mradi yanapunguza ufanisi wa utekelezaji wa mradi huu. Kamati inaona kuwa, Serikali irekebishe changamoto zinazopelekea mradi huo kusuasua ili kuleta tija iliyokusudiwa.

**(b) Mradi Namba 26321247 - Ujenzi wa Mahema Matatu
katika Hifadhi ya Taifa ya SAANANE**

Mheshimiwa Spika, mradi huu unatekelezwa na TANAPA kwa kutumia fedha za ndani ambapo katika Mwaka 2021/2022 mradi ulitengewa kiasi cha **shilingi 220,000,000** kulingana na makadirio na makisio ya gharama za mradi.

Mheshimiwa Spika, wakati Kamati ilipotembelea mradi huu ilibaini kuwa, mkandarasi amefikisha **asilimia 25** ya utekelezaji ambapo ulikadiriwa kukamilika mwishoni mwa Mwezi Aprili, 2022. Aidha, Kamati ilibaini kuwa ucheleweshwaji wa utekelezaji wa mradi huu ulitokana na Mlipuko wa Homa ya Mapafu (UVIKO 19) ulisababisha kukosekana kwa fedha za utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, mradi huu una lengo la kuwavutia watalii wanaopenda kupumzika maeneo tulivu na ya asili na kuongeza mapato kutokana na wageni kukaa kipindi kirefu na kuwezesha uanzishwaji wa zao/bidhaa nyingine ya utalii wa kutazama nyota kwa watalii watakaolala hifadhini. Ni matumaini ya Kamati kuwa, Serikali itaendelea kutenga bajeti kwa ajili ya kuongeza mahema zaidi ili kuongeza idadi ya watalii na mapato.

(c) Madi Na.26321247 - Ujenzi wa lango la Naabi (Naabi Gate) unatekelezwa katika Hifadhi ya Taifa ya Serengeti

Mheshimiwa Spika, mradi huu ulianza kutekelezwa katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 kwa kutumia fedha za ndani. Mkataba ulianza kutekelezwa mwezi Aprili, 2019 na ulipaswa kukamilika mwezi Novemba, 2019 (miezi nane) kwa gharama ya **Shilingi 1,430,000,000**. Mradi unahusisha ujenzi wa jengo kuu (main building) pamoja na maegesho ya magari. Hadi Kamati inakagua eneo la utekelezaji, mradi ulikuwa umekamilika kwa **asilimia 35**.

Mheshimiwa Spika, katika hatua za utekelezaji, mradi ulikumbwa na changamoto kubwa ya ukosefu wa fedha uliochangiwa na mlipuko wa UVIKO – 19. Vilevile, kutokana na changamoto za kiuendeshaji mkandarasi ameonesha kushindwa kuendelea na ujenzi, hatua iliyopelekea kusitisha mkataba kwa kufuata taratibu za kisheria na sasa taratibu za kukamilisha mradi kwa kutumia wataalamu wa ndani ya shirika zinaendelea. Ni matumaini ya Kamati kwamba mradi huu utakamilika kwa ufanisi uliokusudiwa kwa kuwa ukikamilika utawezesha kuboresha huduma kwa

watalii, miundombinu ya ukusanyaji mapato pamoja na taswira ya hifadhi.

(d) Mradi Na. 26321247- Ujenzi wa Kituo cha Taarifa Serengeti (Serengeti Media Center)

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa kwa ufadhili wa Serikali ya Korea Kusini kupitia Shirika la Misaada ya Kimataifa (KOICA). Gharama za mradi huu ni takribani **Shilingi 3,345,000,000** (Dola za Kimarakeni 1,500,000) lengo likiwa ni kuongeza thamani ya hifadhi ya Serengeti, kutangaza vivutio vilivyo hifadhini, kutoa maelezo na tafsiri ya vivutio kwa watalii na kuwapa watalii uzoefu (experience) zaidi kuhusu hifadhi na vivutio vyake. Kamati ilielezwa kuwa utekelezaji wa mradi huu upo katika hatua za mwisho.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla upatikanaji wa fedha kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo sio wa kuridhisha kutokana na upatikanaji mdogowa fedha za ndani. Kwa mfano kwa mwaka wa fedha 2021/2022 wizara iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 113,893,184,000** lakini hadi Kamati inafanya uchambuzi wizara ilikuwa imepokea **asilimia 11** tu ndani ya robo tatu ya kipindi cha

utekelezaji wa miradi. Kamati haioni ni kwa namna gani miradi hii muhimu itaweza kutekelezeka ikiwa hii ndio hali ya upatikanaji wa fedha.

2.2.3 Mpango wa Maendeleo wa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya Athari za UVIKO-19

Mheshimiwa Spika, pamoja na miradi tajwa hapo juu, ipo miradi mingine inayotekelezwa na Wizara kwa kutumia fedha za **Mpango wa Maendeleo wa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya Athari za UVIKO-19**, zilizotolewa na Serikali. Wizara ya Maliasili na Utalii ilitengewa kiasi cha **Shilingi Bilioni 90.2** sawa na asilimia 6.9 ya fedha yote. Mpango huu unaendelea kuisaidia wizara kutekeleza shughuli mbalimbali ikiwemo ujenzi na ukarabati wa miundombinu katika maeneo ya Hifadhi za Taifa, Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu na Misituta ya Mazingira Asili ambazo zilikuwa zimekwama kutokana na mlipuko wa Ugonjwa wa UVIKO-19.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuona umuhimu wa kuihuisha sekta ya utalii ambayo iliathirika kwa kiwango kikubwa na UVIKO -19 kwa kuingiza sekta hii kwenye Mpango huu. Kamati inaitaka Wizara kutumia fedha hizi kwa ufanisi na kwa muda mwafaka kuboresha sekta hii. Aidha, Wizara ihakikishe kwamba

inasimamia vizuri miradi iliyokwisha anza ili ikamilike kwa wakati na kuleta tija iliyokusudiwa katika utalii na kuongeza pato la Taifa.

2.2.4 Upatikanaji wa Fedha za Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2021/2022, Wizara ya Maliasili na Utalii Fungu 69 iliidhinishiwa bajeti ya **Shilingi 418,859,544,000** sawa na **asilimia 73** ya bajeti yote kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Hadi kufikia Februari, 2022 Wizara ilipokea **Shilingi 270,620,322,510** sawa na **asilimia 64.6** ya bajeti iliyotengwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Mchanganuo wa upokeaji wa fedha unaonekana katika **Kielelezo Na.3**

Kielelezo Na. 3: Fungu 69 - Upatikanaji wa Fedha kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida kwa mwaka 2021/2022

Na.	Idara/Taasisi/ Wakala	Kiasi kilichotakiwa kupokelewa hadi Februari, 2022	Fedha zilizopokelewa hadi Februari, 2022	% ya bajeti iliyoidhinishwa
i)	Matumizi Mengineyo	265,311,860,000	172,777,387,578	65
ii)	Mishahara	153,537,684,000	97,842,934,932	64
	JUMLA 1	478,953,796,304	270,620,322,510	64.6

Chanzo: Randama ya Fungu 69

Mheshimiwa Spika, uchambuzi unaonesha kuwa: -

- (a) Upatikanaji wa fedha za matumizi ya kawaida ni **asilimia 64.6** ya fedha iliyotengwa;
- (b) Mwenendo huu wa upatikanaji wa fedha kwa ajili ya matumizi ya kawaida ni wa kuridhisha na unatoa mwelekeo mzuri wa ukamilishaji wa lengo.

Mheshimiwa Spika, upatikanaji huu wa kuridhisha wa fedha za matumizi ya kawaida, ingefaa uende sambamba na upatikanaji wa fedha za miradi ya maendeleo hasa fedha za ndani.

2.2.5 Uzingatiaji wa Ushauri wa Kamati

Mheshimiwa Spika, wakati wa kupitia na kuchambua Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022, Kamati ilishauri masuala mbalimbali yaliyopaswa kuzingatiwa na Serikali. Sehemu kubwa ya ushauri wa Kamati imezingatiwa.

Mheshimiwa Spika, mfano wa ushauri uliozingatiwa ni kama ifuatavyo: -

- (a) Kamati ilishauri Serikali kutenga bajeti itakayowezesha ukarabati wa barabara zilizomo ndani ya hifadhi ya Ruaha ili kuwezesha watalii kufika eneo hilo. Katika Mwaka wa Fedha 2021/2022 Wizara kupitia Mradi wa REGROW imetenga kiasi

cha **Shilingi Bilioni 16.6** kwa ajili ya utekelezaji wa ushauri huu.

(b) Kamati ilishauri Serikali iangalie uwepo wa changamoto ya mikataba ya wafanyakazi, waongoza utalii na wapagazi isiyoridhisha katika sekta ya utalii;

Mheshimiwa Spika, wizaru kwa kuzingatia ushauri huu, iliandaa mikataba ya kisheria ambayo Wakala wa Biashara za Utalii (Tour Operators), waongoza watalii, wapagazi na wapishi anaowaajiri wataisini kabla ya kuanza kazi.

Mheshimiwa Spika, katika hatua mbalimbali, Kamati imeridhika kwamba ushauri wake unaendelea kuzingatiwa na Wizaru pamoja na Taasisi zake katika utekelezaji wa majukumu yake.

2.3 Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizaru kwa Mwaka 2022/2023

2.3.1 Makadirio ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 Wizaru inategemea kukusanya jumla ya **Shilingi 670,856,583,921** kutoka katika Sekta ya Maliasili na Utalii. Kati ya fedha hizo **Shilingi 469,364,418,596** zitakusanywa na Wizaru kupitia mfumo wa TRA kutoka vyanzo vya

TANAPA, NCAA na TAWA na **Shilingi 201,492,165,325** zitakusanywa na Wizara kupitia mfumo wa MNRT Portal kutoka katika Idara, Mifuko na baadhi ya Taasisi zake. Kiasi kinachotarajiwa kukusanywa ni pungufu ya **asilimia 2.7** ukilinganisha na Makadirio ya Mwaka wa Fedha 2021/2022. Mchanganuo wa makadirio hayo unaoneshwa katika **Kielelezo Na.4**

Kielelezo Na. 4: Fungu 69-Ulinganisho katika Makusanyo ya Maduhuli

Na.	Taasisi/Idara	Makadirio kwa mwaka wa fedha 2021/2022	Makadirio ya makusanyo kwa mwaka wa fedha 2022/2023	Ongezeko/pungufu	Ongezeko/Pungufu %
1	IDARA	22,657,242,000	9,507,352,000	-13,149,890,000	-58
2	TAASISI	181,051,970,727	184,397,895,325	3,345,924,598	1.8
3	MIFUKO	7,622,061,000	7,586,918,000	-35,143,000	-0.5
4	TANAPA	253,704,221,522	257,524,745,788	3,820,524,266	1.5
5	NCAA	162,663,179,000	148,000,000,000	-14,663,179,000	-9
6	TAWA	61,647,180,000	63,839,672,808	2,192,492,808	3
JUMLA KUU		689,345,854,249	670,856,583,921	-18,489,270,328	-2.7

Chanzo: Randama ya Wizara fungu 69

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi umeonesha kuwa: -

- (a) Kwa ujumla makadirio ya Makusanyo ya maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 yamepungua kwa **asilimia 2.7** ikilinganishwa na lengo la makusanyo kwa mwaka wa fedha 2021/2022;
- (b) Kwa kuzingatia uzoefu wa mwenendo wa ukusanyaji wa maduhuli kwa mwaka wa fedha 2021/2022

ambao umefikia **asilimia 51** tu ndani ya robo tatu ya kipindi cha utekelezaji, bado haitakuwa rahisi kufikia lengo la makusanyo lililowekwa kwa mwaka wa fedha 2022/2023; na

- (c) Pamoja na kwamba makadirio ya baadhi ya vyanzo vya mapato yamepungua, bado kuna kila dalili kuwa makadirio ya makusanyo ya maduhuli hayaendani na uhalisia na kwa hali hiyo kufikia malengo ya makusanyo imekuwa vigumu.

Mheshimiwa Spika, kwa uchambuzi huu, Kamati ina maoni kwamba, uwekaji wa malengo ya ukusanyaji wa maduhuli unaweza kuleta tija iwapo utazingatia uhalisia vinginevyo wizara itakuwa na malengo ambayo hayatekelezeki.

2.3.2 Uchambuzi wa Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 Wizara **Fungu 69** inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 443,706,567,000** kwa ajili ya Matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo **Shilingi 175,884,707,000** ni kwa ajili ya mishahara na **Shilingi 267,821,860,000** inaombwa kwa ajili ya matumizi mengineyo.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi, Kamati imebaini kwamba: -

- (a) Bajeti ya matumizi ya kawaida imeongezeka kwa **asilimia 5.6** ikilinganishwa na bajeti iliyotengwa kwa ajili ya Matumizi kama hayo katika mwaka wa fedha 2021/2022; na
- (b) Hali hii ililinganishwa na uzoefu wa upatikanaji wa fedha za matumizi ya kawaida kwa mwaka 2021/2022 ili kuona kama kuna uhalisia. Naomba kuliarifu Bunge lako tukufu kuwa, iwapo mwenendo wa upatikanaji wa fedha utabaki kama ulivyokuwa kwenye mwaka wa fedha unaoisha wa **asilimia 64**, ukadiriaji wa matumizi ya kawaida unaonesha kuwa na uhalisia japo tija itaonekana ikiwa fedha za utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo zinapatikana kwa uwiano huo.

2.3.3 Makadirio ya Matumizi kwa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, **Fungu 69** inaomba kuidhinishwa jumla ya **shilingi 180,436,165,000** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo. Kati ya fedha inayoombwa, **shilingi 70,556,572,000** ni fedha za nje, na **shilingi 109,879,593,000** ni fedha za ndani.

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Maendeleo imeongezeka kwa **asilimia 15** ikilinganishwa na bajeti iliyoidhinishwa katika Mwaka wa Fedha 2021/2022

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuona umuhimu wa kutenga bajeti ya fedha za ndani za maendeleo kwa lengo la kuhakikisha miradi inatekelezeka bila kutegemea kwa kiasi kikubwa fedha za nje. Aidha, Kamati bado inahimiza utoaji wa fedha zilizotengwa kwa wakati na kwa kiasi kinachotarajiwa ili kuhakikisha kuwa hakuna mradi unaoathirika kutokana na ukosefu au fedha kutofika kwa wakati. **Kielelezo Na. 5** linafafanua zaidi.

Kielelezo Na. 5: Fungu 69 - Ulinganisho katika Makadirio ya fedha za Maendeleo

MATUMIZI	2021/2022	2022/2023	ONGEZECO/ PUNGUFU	ONGEZECO/ PUNGUFU %
Maendeleo Ndani	113,893,184,000.00	109,879,593,000.00	4,013,591,000.00	-3.5
Maendeleo Nje	38,879,696,000.00	70,556,572,000.00	31,676,876,000.00	44.9
Jumla	152,772,880,000	180,436,165,000	27,663,285,000	15.3

Chanzo: Randama za Fungu 69

Mheshimiwa Spika, Katika Bajeti ya Maendeleo ya Mwaka 2022/2023, uchambuzi unaonesha kuwa: -

- (a) Bajeti ya maendeleo kwa ujumla imeongezeka kwa **asilimia 8.4**. Ongezeko hili linamaanisha kuwa idadi, thamani na ukubwa wa miradi inayotarajiwa kutekelezwa imeongezeka ikilinganishwa na mwaka wa fedha unaoisha; na

- (b) Fedha za ndani za miradi zimepungua kwa **asilimia 4** wakati fedha za nje zimeongezeka kwa **asilimia 45**. Hali hii inaashiria kuwa, utekelezaji wa miradi ya maendeleo unategemea fedha za nje na hivyo kupunguza umuhimu wa kutenga fedha za ndani za miradi ya maendeleo ambazo zina uhakika wa upatikanaji wake;

Mheshimiwa Spika, tija ya fedha zilizotengwa itapatikana tu ikiwa fedha hizo zitatolewa kwa wakati, kwa kiwango tarajiwa na Wizara kusimamia vema utekelezaji wa miradi iliyopo na inayoendelea.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia uchambuzi uliofanywa na Kamati naomba kuwasilisha Maoni na ushauri wa Kamati kama ifuatavyo:

1. Hali ya Upatikanaji wa Fedha

Mheshimiwa Spika, hali ya upatikanaji wa fedha usioridhisha hasa fedha za ndani za maendeleo, inazorotesha Sekta ya Maliasili na Utalii ambapo uboreshaji wa miundombinu katika maeneo ya hifadhi na maeneo mengine muhimu ambayo yanatumika kama kichocheo cha utalii unafanyika chini ya kiwango. Kamati inaishauri **Serikali kuona umuhimu wa kutoa fedha zote za maendeleo na kwa wakati ili kufikia malengo yaliyokusudiwa ambayo pia yanaendana na Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020 inayosisitiza katika kuongeza na kukuza wigo wa bidhaa/mazao ya utalii ili kufikia watalii milioni tano ifikapo mwaka 2025 pamoja na kuongeza mapato kutoka Dola za Kimarekani bilioni 2.6 mwaka 2020 hadi Dola za Marekani bilioni 6 mwaka 2025;**

2. Kasi ya Ukusanyaji wa Maduhuli

Mheshimiwa Spika, kasi ya upatikanji wa fedha kwenye Wizara na Taasisi zake bado hairidhishi, ambapo kiwango cha makusanyo kilikuwa chini ya lengo ndani ya robo tatu ya kipindi cha utekelezaji. **Kamati inaishauri na kulisitiza umuhimu wa wizara kupitia Taasisi na Idara zake, kuwawekea viashiria muhimu vya kiutendaji, (KPI) Wakuu wa Taasisi na Idara zote zilizo chini yake na malengo ya makusanyo kwa kila robo mwaka (quarter) na malengo hayo yawe moja ya kipimo cha utendaji kazi. Aidha, Serikali iendeele kuongeza ubunifu katika kutangaza na kuvitambulisha vivutio vya utalii nchini ili kuwavutia watalii wa nje na ndani kwa lengo la kuongeza mapato na kuboresha maisha na ustawi wa jamii;**

3. Utambuzi na utangazaji wa vivutio vingine vya utalii

Mheshimiwa Spika, Utambuzi na utangazaji wa vivutio vingine vya utalii kama Utalii wa Fukwe (Marine Tourism), Utalii wa malikale (Traditional Tourism), Utalii wa Misitu (Forest Tourism) na Utalii wa Nyuki (Api Tourism) bado haujapewa kipaumbele cha kuridhisha na hivyo, Kamati inaamini kuna mapato makubwa yanapotea kwa njia hii. **Kamati inaishauri Serikali kuweka mikakati madhubuti ya kuongeza nguvu katika utambuzi na utangazaji wa**

vivutio vingine vya utalii kama ilivyoweka kwenye utalii wa wanyama ili kuhakikisha kuwa mapato katika vivutio hivyo hayapotei;

4. Mradi wa Usimamizi wa Maliasili na Kuendeleza Utalii Kanda ya Kusini (REGROW)

Mheshimiwa Spika, mradi huu umeonesha manufaa kwa kuboresha miundombinu katika hifadhi, utatuzi wa migogoro baina ya wanyama na binadamu, pamoja na uwezesaji wa shughuli za kiuchumi za jamii ambazo zimesaidia kuimarisha uhifadhi na kuongeza kipato. **Hivyo, Serikali ifanye tathmini ya kutosha kuhusu utekelezaji wa mradi huu ili hifadhi zingine ziweze kunufaika na mradi huu katika awamu ya pili ya mradi;**

5. Migogoro ya Mipaka kati ya Hifadhi na Vijiji

Mheshimiwa Spika, migogoro ya mipaka kati ya vijiji na hifadhi inayoendelea katika maeneo mbalimbali nchini imeleta madhara makubwa kiuchumi na kijamii na kupelekea kuzorota kwa ustawi wa jamii zinazopakana na hifadhi. **Hivyo, Serikali iongeze kasi katika kutatua migogoro hiyo kwa wakati ili kuepusha madhara zaidi yanayoendelea kujitokeza katika sehemu hizo kote nchini. Aidha, Serikali iweke mpango mkakati wa kujenga barabara kuzunguka Hifadhi za Taifa**

kwa kuanzia na zile zenye migogoro ili zitumike kama mipaka, pamoja na ushirikishwaji wa wananchi katika zoezi la kuweka mipaka ili kuwa na uelewa wa pamoja na kuepusha migogoro isiyo ya lazima.

6. Changamoto ya Wanyamapori Wakali na Waharibifu

Mheshimiwa Spika, kwa muda mrefu sasa kumekuwa na changamoto ya muingiliano kati ya wananchi na wanyamapori wakali na waharibifu ambapo matukio ya uharibifu wa mali na kuua wananchi yamekithiri katika maeneo mbalimbali nchini.

Hivyo, Serikali ichukue hatua madhubuti na za haraka katika kukabiliana na changamoto za migongano ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu kama vile Tembo, Mamba, Tumbili na wengineo ili kuondoa madhara yanayoendelea kujitokeza dhidi ya binadamu bila ya kuathiri uwepo wa wanyama hao.

7. Changamoto ya Udhibiti wa Matumizi ya Rasilimali za Misitu isiyokuwa ya Serikali Kuu

Mheshimiwa Spika, changamoto ya udhibiti wa matumizi ya rasilimali za misitu isiyokuwa ya Serikali imeleta mgongano kwenye matumizi ya rasilimali hizo na kusababisha uharibifu unaotishia uendelevu wa misitu yetu nchini. Aidha, changamoto inaweza kuondolewa kwa kuwa na mamlaka moja inayosimamia na kuratibu shughuli zote za misitu nchini. **Kamati inaishauri Serikali kuharakisha mchakato wa kuipandisha hadhi Wakala wa Misitu Tanzania (TFS) kuwa Mamlaka ya Misitu Tanzania ili kuipa nguvu ya kisheria ya kusimamia na kudhibiti matumizi ya rasilimali za misitu yote nchini;**

8. Sheria na Sera Zilizopitwa na Wakati

Mheshimiwa Spika, Sheria na Sera katika sekta hii zilizopitwa na wakati zinasababisha changamoto katika utekelezaji wake kwa kuwa haziendani na mabadiliko ya mazingira ya sasa. Kwa mfano; Sera ya Taifa ya Utalii (1999), Sera ya Taifa ya Misitu (1998) na Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki (1998) na Sheria ya Mambo ya kale Na. 2 ya mwaka 1964 na marekebisho yake ya mwaka 1979 zimepitwa na wakati. **Kamati inaishauri Serikali iharakishe mapitio ya Sera na Sheria zote ambazo zimepitwa na**

wakati ili ziweze kukidhi azma ya kuleta maendeleo yanayoendana na mabadiliko ya sasa; na

9. Mamlaka ya Wanyamapori Tanzania (TAWA)

Mheshimiwa Spika, mamlaka hii imeanzishwa kwa amri ya kisheria (*establishment order*) na Waziri mwenye dhamana ya Maliasili chini ya Kifungu cha 8 cha Sheria ya Kuhifadhi Wanyamapori Na. 5 ya mwaka 2009 ili iweze kufanya kazi ya kusimamia mapori ya akiba, mapori tengefu, jumuiya za hifadhi ya wanyamapori na maeneo ya ardhi oevu. Aidha, kazi zote za mamlaka hii zinasimamiwa na Bodi ya Ushauri badala ya Bodi ya Utendaji jambo linaloathiri utendaji wa mamlaka kwa kuwa Bodi hiyo inakosa nguvu ya kisheria katika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. **Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuharakisha mchakato wa kuleta Bungeni Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Hifadhi ya Wanyamapori itakayoainisha bayana majukumu yake na kuanzisha Bodi ya Utendaji itakayoipa nguvu ya kisheria katika kutekeleza majukumu yake.**

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha Taarifa hii. Napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Ardhi, Maliasili na Utalii ambao maoni, ushauri na ushirikiano wao umewezeshwa kukamilika kwa taarifa hii. Naomba majina yao kama yalivyo orodheshwa katika Taarifa hii yaingie kwenye Taarifa Rasmi za Bunge (*Hansard*): -

1. Mhe. Ally Juma Makoa, Mb – Mwenyekiti
2. Mhe. Shaaban Omary Shekilindi, Mb – M/ Mwenyekiti
3. Mhe. Jafari Wambura Chege, Mb
4. Mhe. Soud Mahammed Jumah, Mb
5. Mhe. Phillip Augustino Mulugo, Mb
6. Mhe. Khalifa Salum Suleiman, Mb
7. Mhe. Maida Hamadi Abdallah, Mb
8. Mhe. Neema William Mgaya, Mb
9. Mhe. Hawa Subira Mwaifunga, Mb
10. Mhe. Flatei Gregory Massay, Mb
11. Mhe. Mwanakhamis Kassim Said, Mb
12. Mhe. Hassan Seleman Mtenga, Mb
13. Mhe. Asia Abdulkarimu Halamga, Mb
14. Mhe. Juliana Daniel Shonza, Mb
15. Mhe. Taska Restituta Mbogo, Mb

16. Mhe. Suleiman Haroub Suleiman, Mb
17. Mhe. Oliver Daniel Semuguruka, Mb
18. Mhe. Lucy Thomas Mayenga, Mb
19. Mhe. Vedastus Manyinyi Mathayo, Mb
20. Mhe. Asya Mwadini Mohammed, Mb
21. Mhe. Agnes Mathew Marwa, Mb
22. Mhe. Munira Mustafa Khatibu, Mb
23. Mhe. Godwin Emmanuel Kunambi, Mb
24. Mhe.Dkt. Florence G. Samizi, Mb
25. Mhe. Timotheo Paul Mnzava, Mb
26. Mhe. Joseph Zakarious Kamonga, Mb

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati napenda kutumia fursa hii kumshukuru Waziri wa Maliasili na Utalii Mhe. Dkt. Balozi Pindi Hazara Chana (Mb), Naibu Waziri Mhe. Mary Francis Masanja (Mb), Katibu Mkuu Dkt. Francis Kasabubu Michael pamoja na watendaji wote wa Wizara na taasisi zake kwa ushirikiano wao katika kipindi chote cha utekelezaji wa majukumu ya Kamati.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, nimshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Neneiwa J. Mwiambi (ndc) kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake ipasavyo wakati wote. Vilevile, nimshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein (ndc),

akisaidiwa na Kaimu Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Dickson M. Bisile Bila kuwasahau Makatibu walioandaa taarifa hii na kuhakikisha inakamilika kwa wakati, akiwemo Ndg. Ramadhan Abdallah, Ndg. Elieka Saanya na Ndg. Rehema Kipera pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Mwimbe John.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sasa naliomba Bunge lipokee Taarifa hii ili lijadili na kukubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 kama yalivyowasilishwa na mtoa Hoja.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha.

Ally Juma Makoa, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ARDHI,

MALIASILI NA UTALII

Juni, 2022